

Ιδιωτικοποίηση των υδροηλεκτρικών έργων: επιπτώσεις στις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές πτυχές της διαχείρισής τους

Δήμας Παναγιώτης, Μπουζιώτας Δημήτρης (Πολιτικοί Μηχανικοί ΕΜΠ)

Ταμιευτήρες και πολλαπλότητα στόχων

Οι ταμιευτήρες εν γένει αποτελούν έργα που αλληλεπιδρούν ποικιλοτρόπως με το γύρω περιβάλλον αλλά και με το κοινωνικό σύνολο. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν είναι έργα στατικά, αλλά έχουν μια δυναμική σχέση με το χώρο, το χρόνο, το περιβάλλον και τις ανάγκες των ανθρώπων.

Η δυναμική αυτή είναι που καθιστά δύσκολο τον αυστηρό καθορισμό της σφαίρας του ιδιωτικού συμφέροντος στη διαχείρισή τους, ενώ αντιστρόφως επιτρέπει την εύκολη προσαρμογή και επέκτασή της. Για παράδειγμα, σε ένα ΥΗΕ, μπορούν εύλογα να τεθούν τα εξής ερωτήματα:

- Ποιος έχει το δικαίωμα εκμετάλλευσης και πώλησης της παραγόμενης ενέργειας?
- Σε ποιόν περνάει η κτήση των υποδομών του ταμιευτήρα όπως το φράγμα, οι υπόγειες εγκαταστάσεις του σταθμού και τα υδραυλικά έργα?
- Στο βαθμό που η υδροηλεκτρική ενέργεια εξαρτάται από το ανάντη απόθεμα νερού, μήπως ο ιδιώτης αποκτάει δικαίωμα εκμετάλλευσης ή ακόμη και κτήσης των πλημμυρισμένων εκτάσεων και του νερού που περικλείουν;
- Ποια θα είναι η επιρροή της ιδιωτικής διαχείρισης στα μακροπρόθεσμα σχέδια αξιοποίησης του ταμιευτήρα, δεδομένης της πολλαπλότητας των στόχων του καθώς και της ανάγκης για κατάρτιση διαχειριστικών πολιτικών σε επίπεδο λεκάνης απορροής; Μήπως ο ιδιώτης γίνεται μία ισχυρή πίεση για την αλλαγή των διαχειριστικών πολιτικών των ανάντη λεκανών αλλά και των κατάντη εκτάσεων που επηρεάζονται από την απορροή;
- Πως άραγε θα εφαρμοσθούν αυστηροί περιορισμοί διαχείρισης ώστε να διασφαλιστεί το κοινωνικό δικαίωμα της πρόσβασης στο νερό αλλά και η περιβαλλοντική προστασία (λ.χ. πολιτικές περιβαλλοντικής ροής);
- Στο βαθμό που η εξασφαλισμένη (εγγυημένη) παραγωγή ενέργειας εξαρτάται από τις μελλοντικές εισροές και δεδομένου ότι ο καπιταλισμός έχει επεκταθεί και σε πεδία «μελλοντικής εγγυημένης κερδοφορίας» (λ.χ. τρόφιμα), μήπως το δικαίωμα στην εκμετάλλευση ενός υδροηλεκτρικού έργου αφήνει παράθυρα για το δικαίωμα εκμετάλλευσης και κτήσης των μελλοντικών εισροών;

Ακριβώς επειδή οι ταμιευτήρες αποτελούν έργα πολλαπλού σκοπού εξυπηρετούν πολλούς διαφορετικούς στόχους (όπως καλύψεις υδρευτικών ή αρδευτικών αναγκών, αντιπλημμυρική προστασία, υδροηλεκτρική παραγωγή, κτλ.) Μια ιδιωτική πολιτική θα σήμαινε και επιλογή κάλυψης κάποιων στόχων έναντι κάποιων άλλων. Για παράδειγμα αντί να επιλεγεί η ανάσχεση μιας πλημμυρικής παροχής (σε βάρος της υδροηλεκτρικής παραγωγής), ως κίνητρο ενδέχεται να λειτουργήσει η κάλυψη του στόχου που αποδίδει στο διαχειριστή το μεγαλύτερο κέρδος, δηλαδή η διατήρηση της υψηλότερης δυνατής στάθμης

ακόμα και εις βάρος της αντιπλημμυρικής προστασίας. Είναι πασιφανές ότι με την ιδιωτική διαχείριση θα δοθεί μεγαλύτερο βάρος σε στόχους σχετικούς με την κεδροφορία, εις βάρος των υπόλοιπων στόχων που έχουν κοινωνικό και οικολογικό αντίκτυπο.

Με βάση τα χαρακτηριστικά αυτά λοιπόν, καθώς και με στόχο την ενεργοποίηση της οικονομίας κλίμακας στη διαχείριση, είναι επιτακτική η ανάγκη διαμόρφωσης ενός ενιαίου φορέα διαχείρισης των υδροηλεκτρικών έργων που θα συνενώσει την παρούσα κατακερματισμένη διαχείριση (από τη ΔΕΗ, το ΥΠΕΧΩΔΕ, τους ΟΤΑ, τους ιδιώτες, κτλ.) και θα λειτουργεί υπό δημόσιο κοινωνικό έλεγχο. Η λογική αυτή συνδέεται και με την ανάγκη χάραξης ενιαίας αντιπλημμυρικής πολιτικής σύμφωνα με την οδηγία πλαίσιο της ΕΕ για τα νερά (Οδηγία-Πλαίσιο για τα Νερά 2000/60, Οδηγία Πλημμυρών 2007/60). Είναι απορίας άξιο αν η προοπτική περαιτέρω κατάτμησης και ιδιωτικοποίησης τμημάτων της υδροηλεκτρικής παραγωγής θα λειτουργήσει προς την παραπάνω κατεύθυνση, χωρίς να αμβλύνει τις στρεβλώσεις της ενεργειακής διαχείρισης στην Ελλάδα.

Εκτός της ιδέας της ιδιωτικοποίησης, εις βάρος αυτής της ανάγκης αυτής εμφανίζονται μία σειρά από πολιτικές και διαχειριστικές επιλογές, όπως:

- Η (αυθαίρετη) διάκριση ανάμεσα σε μικρά και μεγάλα ΥΗΕ, με τα ΜΥΗΕ τα χρησιμοποιούνται ως «πιλότος» για την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και ως μοχλός της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ενδεικτικό είναι πως η διάκριση αυτή δεν ισχύει για άλλες μορφές ΑΠΕ, δίνει δε χαρακτήρα στίγματος στα μεγάλα ΥΗΕ, τα οποία χαρακτηρίζονται βλαπτικά για το περιβάλλον (σε αντίθεση με τα μικρά έργα, τα οποία θεωρούνται ως «γνήσιες» ΑΠΕ). Αυτή η θεώρηση ενισχύει έργα με μικρή ή και καθόλου δυνατότητα ταμίευσης, παραβλέποντας τον κρίσιμο ρόλο που παίζουν τα μεγάλα ΥΗΕ ως ρυθμιστές του συστήματος ενέργειας μέσω των υβριδικών συστημάτων. Τα ΥΗΕ μεγάλης κλίμακας δρουν ως φυσικές μπαταρίες, επιτρέποντας μέσω διατάξεων άντλησης-ταμίευσης την εισαγωγή περισσότερων ΑΠΕ με μεγάλη μεταβλητότητα (αιολική, ηλιακή ενέργεια).
- Ο ίδιος ο σχεδιασμός της ιδιωτικοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνει την κατάτμηση της ΔΕΗ σε δύο στάδια. Κατ' αρχάς θα αποσπαστεί και θα ιδιωτικοποιηθεί ο ΑΔΗΜΕ¹ από τη ΔΕΗ, ενώ στο δεύτερο στάδιο θα σπάσει η ΔΕΗ σε δύο επιχειρήσεις. Η πρώτη θα είναι μία καθετοποιημένη «Μικρή ΔΕΗ» που θα περιλαμβάνει το 30% του παραγωγικού της δυναμικού, 1400MW λιγνιτικών, 500MW υδροηλεκτρικών, 500MW μονάδων φυσικού αερίου και θα πωληθεί πρώτη. Η πώλησή της θα έχει ολοκληρωθεί μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2015. Το δεύτερο τμήμα της ΔΕΗ θα πωληθεί στη συνέχεια, μέχρι το τέλος του 2015 ή το αργότερο το πρώτο τρίμηνο του 2016. Αυτό το σχέδιο γεννά προβληματισμούς και σκέψεις:
  - Μπορούν δύο ΔΕΗ (μία που θα διαχειρίζεται ένα μεγάλο ποσοστό των υδροηλεκτρικών και μία που θα διαχειρίζεται τις ΑΠΕ) να συνεργαστούν ώστε να συμβάλουν στο ολιστικό σύστημα διαχείρισης που αναλύθηκε προηγουμένως;
  - Μπορούμε να εξασφαλίσουμε με βεβαιότητα ότι μια πλήρης απελευθέρωση στην υδροηλεκτρική παραγωγή θα μπορεί να εξασφαλίσει υψηλή αξιοπιστία στην κάλυψη της ζήτησης? Μπορούν να διαμορφωθούν επαρκείς μηχανισμοί ελέγχου?

¹ Ο ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας) είναι 100% θυγατρική της ΔΕΗ Α.Ε., ωστόσο είναι πλήρως ανεξάρτητος λειτουργικά και διοικητικά. Έχει αναλάβει τα καθήκοντα του Διαχειριστή του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ).

- Είναι ένα τέτοιο άνοιγμα ευεργετικό από τη στιγμή που ανάλογες κινήσεις στο παρελθόν είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην αγορά ενέργειας ?
- Μπορούμε να επιτρέψουμε σε μια υποδομή ζωτικής σημασίας (όπως είναι η παραγωγή ενέργειας) να λειτουργεί κάτω από την αρχή «ιδιωτικοποίηση του κέρδους-κοινωνικοποίηση των απωλειών»?

Ιδιωτικοποίηση κερδών, κοινωνικοποίηση επιπτώσεων

Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα μπορεί να δοθεί αν σκιαγραφήσουμε τις μεθόδους υλοποίησης του διπτύχου της τελευταίας ερώτησης.

Βασική αρχή η πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου και υποδομών: Εταιρίες με τη δυνατότητα παραχώρησης κεφαλαίου και κατασκευής υποδομών λειτουργούν αυτόνομα κατασκευάζοντας έργα παραγωγής ενέργειας. Κατόπιν, η παραγόμενη ενέργεια πωλείται στη ΔΕΗ με αυξημένες τιμές, ενώ τα κατασκευασμένα έργα παραμένουν στην κυριότητα του ιδιώτη επενδυτή και όχι του διαχειριστή.

Η ενέργεια αντιμετωπίζεται ως εμπόρευμα και όχι ως κοινωνικό αγαθό: Σε πολλές περιπτώσεις αντίστοιχων ιδιωτικοποιήσεων υποδομών, οι ιδιώτες επενδυτές αναζητούν νέα πεδία κερδοφορίας μέσω της αύξησης των τιμολογίων και της ελλιπούς συντήρησης υποδομών. Έτσι, οι πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα κάλυψης των ενεργειακών τους αναγκών, ενώ οι εγκαταστάσεις σταδιακά καταστρέφονται.

Οι περιβαλλοντικές πολιτικές διαχείρισης παρακάμπτονται: Τα νέα νομοθετικά πλαίσια δίνουν την προτεραιότητα σε λογικές “fast track” όπου η επένδυση ανάγεται σε αρχή με τη δική της αυταξία σε βάρος της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος και των οικοσυστημάτων.

Ενισχύεται ο κατακερματισμός των υποδομών και υποσκάπτεται η δυνατότητα συνολικότερου σχεδιασμού: Ενδεικτικές είναι οι επιπτώσεις επενδύσεων στο τρίπτυχο σχεδιασμός-παραγωγή-διανομή από τη στιγμή που καταστρατηγούνται οι ενιαίοι φορείς που μέχρι στιγμής ευθύνονταν για την υλοποίησή του.

Συγκεντρωτικά: Ο νεοφιλελευθερισμός τρόπος οργάνωσης της παραγωγής οργανώνουν την επέκτασή τους στην κτήση μελλοντικών δικαιωμάτων επί της παραγωγής ενέργειας, αναζητώντας νέα πεδία κερδοφορίας.

Κάθε τέτοια πολιτική υποβάθμισης της ζωής στο βωμό μιας επιπόλαιης ή επικίνδυνης πολιτικής ενεργειακού σχεδιασμού πρέπει να βρει αντιμετώπους όχι μόνο τους επιστήμονες που σχετίζονται με το αντικείμενο, αλλά και αντιστάσεις από τους ίδιους τους πολίτες μέσω καθετοποιημένων σχεδίων διαχείρισης και ενεργειακής δημοκρατίας που θα εμπλέκουν το σύνολο της κοινωνίας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία και πηγές πρόσθετης πληροφόρησης:

Koutsoyiannis, D., Scale of water resources development and sustainability: Small is beautiful, large is great, *Hydrological Sciences Journal*, 56(4), 553–575, 2011.

Ανδριώτης Γ., Παπαδημητρίου Γ., διάλογοι για τα «μικρά» υδροηλεκτρικά έργα, «Οικοτριβές», Μάϊος 2013, τεύχος 5, <http://oikotrives.wordpress.com/2013/06/02/dialogoi/>

Υπουργείο Ανάπτυξης, 1η Έκθεση για τον Μακροχρόνιο Σχεδιασμό της Ελλάδας 2008-2020, Αύγουστος 2007, σελ. 70

ΥΠΕΚΑ: Εθνικός Ενεργειακός Σχεδιασμός, Οδικός χάρτης για το 2050, Μάρτιος 2012

Κορωνίδης Α, ΑΔΜΗΕ, Εξελίξεις στο Ελληνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, συνάντηση Εργασίας ΤΕΕ, 4-2013

Froschauer K., Ontario's Niagara Falls, 1887-1929: Reversing the Privatization of Hydro, *Journal of Canadian Studies*

European Commission, Energy Challenges and Policy, Commission contribution to the European Council of 22 May 2013

European Commission, European Economy, Member States' Energy Dependence: An Indicator-Based Assessment, April 2013, pg. 117 -126

Κολέμπας Γ., Γιόκαρης Β., Κοινωνικοποίηση: Η διέξοδος από τις συμπληγάδες του κρατισμού και της ιδιωτικοποίησης, οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, 2012